

ROGER SCRUTON

27 Şubat 1944'te doğan İngiliz filozof Roger Vernon Scruton özellikle estetik alanında yaptığı çalışmalarla tanınır. Yaklaşık kırkın üzerinde eseri bulunmaktadır, bunlardan bazıları: *Art and Imagination* (Sanat ve İmgelem, 1974), *The Meaning of Conservatism* (Muhafazakârlığın Anlamı, 1980), *Sexual Desire* (Cinsel Arzu, 1986), *The Aesthetics of Music* (Müzik Estetiği, 1997), *Beauty* (Güzellik, 2009), *How to be a Conservative?* (Nasıl Muhafazakâr Olunur?, 2014). Bir roman yazarı da olan Scruton, bu çalışmalarının yanı sıra, felsefe ve kültür üzerine pek çok ders kitabı da kaleme aldı. Scruton, 1971'den 1992'ye kadar Londra'daki Birkbeck Kolej'de estetik üzerine dersler verdi. 1992'den beri de Amerika'daki Boston Üniversitesi'nde yarı zamanlı olarak dersler vermektedir.

Ayrıntı: 1035
Felsefe Dizisi: 9

Akıllı Kişiler İçin Felsefe Rehberi
Roger Scruton

İngilizceden Çeviren
Eşref Armağan Eşkinat

Kitabın Özgün Adı
An Intelligent Person's Guide to Philosophy

Felsefe Dizisi Editörü
Güçlü Ateşoğlu

Yayıma Hazırlayan
Deniz Aytekin

Son Okuma
Suat Hayri Küçük

© Roger Scruton, 1996

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Michael Duva / Stone / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ali Laçın - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 33160

Birinci Basım: İstanbul, Kasım 2016
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-139-6
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Çağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi

facebook.com/ayrintiyayinevi

instagram.com/ayrintiyayinlari

Akıllı Kişiler İçin Felsefe Rehberi

Roger Scruton

Felsefe Dizisi

Felsefe Işığıyla Arayışlar
Prof. Dr. Nejat Bozkurt

Özgürlük Üzerine Bir Deneme
Herbert Marcuse

Felsefeye Davet 1
Veysel Atayman

Kaygı Kavramı
Yasemin Akış

Mitostan Felsefeye
H. Atilla Erdemli

Frankfurt Okulu
Eleřtiri, Toplum ve Bilim
Kurtul Gülenç

Spinoza ile Karşılaşmalar
Der.: Güçlü Ateşoğlu & Eylem Canaslan

Hâlâ Hayalleri Olanlar İçin Felsefe
Wolfram Eilenberger

İçindekiler

Çevirmenin Önsözü.....	7
Giriş.....	13
1. Neden?.....	17
2. Doğruluk.....	31
3. Şeytan.....	41
4. Nesne ve Özne.....	47
5. Kişiler.....	61
6. Zaman.....	75
7. Tanrı.....	85
8. Özgürlük.....	97
9. Ahlak.....	109
10. Cinsellik.....	125
11. Müzik.....	137
12. Tarih.....	147
İlave Okumalar.....	158
Dizin.....	159

Çevirmenin Önsözü

İngiliz felsefeci Roger Scruton, günümüzde analitik eğilimli Anglo-Amerikan felsefecilerden birkaç bakımdan farklı biridir. Birincisi, çoğunluğun tersine, felsefeyi dar bir alanda derin bilgiye sahip teknisyenlerin küçük problemleri çözeceği bir disiplin değil; insan yaşamıyla derinden ilgili, felsefenin antik çağlardan beri sahip olduğu büyük sorular geleneğine bağlı bir alan olarak görmektedir. Yani bilgiden çok bilgeliğe önem vermektedir. İkincisi, çoğu felsefecinin aksine iyi bir yazardır, yazdıklarını etkileyici biçimde ortaya koyabilmektedir. Üçüncüsü, felsefenin yanı sıra, sanat, mimarlık, şarap, hayvanlar, siyaset, müzik, cinsellik, çevre, eğitim, din alanlarında felsefi kitaplar yazacak, yanısıra roman yazıp opera besteleyecek kadar geniş bir ilgi alanına sahiptir. Son olarak da, çoğu felsefecinin aksine muhafazakâr görüşlere sahiptir ve kariyeri boyunca sol ve eleştirel düşüncelerle gayet sert polemiklere girmiştir. Bu özelliklerin hepsi elinizde bulunan kitapta kendini göstermektedir.

Bu kitapta Scruton bilim, ahlak, özne, özgürlük, cinsellik, müzik, zaman, tarih, Tanrı gibi konularda birbiriyle ilişkili denemeler yazarak felsefi yaklaşımını ortaya koyuyor. Bütün denemelerin ortak noktası, felsefenin “insan dünyası” ile alakalı olması gerektiği fikridir. İnsan dünyasında yaşayan kişiler birer nesne değil özne’dirler. Birbirleriyle diyaloga, ilişkiye girerler, eylemlerde bulunurlar, dünyalarında kişi, özne, sorumluluk, özgürlük, ahlak gibi kavramlar vardır. Scruton, bu dünyanın ve kavramlarının bilimin neden ve sonuç arayan dünyası tara-

findan tam olarak anlaşılamayacağı, insan dünyasını bilimsel çerçeveye sokma çabasının da bu dünyayı zedelediği, değerini ve etkinliğini düşürdüğü fikrindedir.

Fazlaca iddialı (ki bu başlıklı bir kitap serisinin bir parçasıdır) bir isme sahip olan bu kitapta ‘akıllı bir kişinin zaten sahip olması gerekenlerin ötesinde bir ön bilgi varsaymamaktadır’ denilse de, kitap felsefeye başlangıç için iyi bir ilk kitap değildir. Teknik jargondan bir ölçüde kaçınılmış olsa bile, yazarın düşüncelerinin arka planını bilmeyen ve felsefeye yeni giren bir okuyucu (ne kadar akıllı olursa olsun) bu kitabı okurken yazarın derdinin ne olduğunu anlamakta zorlanacaktır. Bu önsözde kitabın varsaydığı arka planı anlatarak kitabı bir derece daha anlaşılabilir kılmayı umuyorum.

Şu noktadan başlayabiliriz: Bilgi ile bilgelik arasında ne tür bir fark vardır? Bilglikle çok bilgi sahibi olmayı değil, bir tür yaşam anlayışı sahibi olmayı kastederiz. Felsefe de kelime anlamı olarak ‘bilgelik sevgisi’ demek. Felsefe ile bilgelik, yani bize hayatımızda yol gösterecek anlayış ve meziyetler kazanmayı amaçlarız. En azından felsefeye ilgi duyanların büyük bölümü bu tür bir heves ile bu işe girerler. Felsefe yolunda yeterince sabırlı olanlar bir süre sonra felsefenin bilglikle, ‘hayatın anlamı’ sorusuyla ilgili olmadığını görmeye başlarlar. Hayatın anlamı türünden sorulara kısa yoldan din ya da ruhsallıkla ilgili kitaplardan ulaşmak daha kolaydır. Yine de eğer felsefenin herhangi bir değeri olacaksa, bilgelik, hayatın anlamı meselesi en azından felsefenin ufkunda olmalıdır, ulaşılabilecek bir yer değilse de hedeflenen yön olmalıdır diyebiliriz. Felsefenin bilgelikten tamamen vazgeçmemesi gerekir.

Öte yandan günümüz dünyasında bilim yüksek bir prestije sahip. Bir çalışmanın başına konan “bilimsel” sıfatı onun güvenilirliğini artırıyor. Bilimsel dünya görüşü 17. yüzyıldan beri gitgide daha yaygınlık kazandı, dünyaya daha bilimsel gözle bakar olduk. Bilgi edinmenin en güvenilir yolunun, en hakiki mürşetin, bilim olduğunu söylüyoruz. Bilimselliğin ölçütü de öne sürdüğümüz görüşlerin, hipotezlerin, deney ve gözlemlerle doğrulanabilir olması. Yani, görüşlerimizin dünyadaki olgulara denk düşmesi. Bilimsel olarak yani gözlem ve deneyle doğrulana-

bilen görüşlere bilgi diyoruz. Bilgilerimizin güvenilir olmasının yolu onların bilimsel olmasından geçiyor.

Peki, bilgi edinmek için bilimin en doğru yolu bize gösterdiği bu çağda felsefeye düşen rol ne oluyor? Felsefenin bilimle derin bağları olmasına rağmen, hatta bilim felsefenin içinden çıkmış olsa da, felsefe geleneksel olarak insani bir disiplin olarak sayılır. Geleneksel anlayışımıza göre, felsefenin uğraştığı konular olan bilginin ve dünyanın yapısı, ahlak, estetik, mutluluk hakkında bilimin söyleyeceği fazla bir şey yoktur; bunlar felsefenin alanına giren konulardır. Bu sorulara empirik, bilimsel yöntemlerle değil akılyürütmeyle yaklaşıyoruz.

Burada ayrıntılarına girmek istemediğim bir süreç sonunda* felsefecilerin bir bölümü bilimin (felsefenin yukarıda bahsettiğim geleneksel alanları da dahil) her alanda tek geçerli yol olduğunu savunur hale geldiler. Bu felsefeciler bilim yoluyla cevaplanamayan soruların gerçek sorular değil, uyduruk sorular olduğunu iddia ediyorlar. Bu kişilere göre bağımsız bir felsefi bilgi yok, elde ettiğimiz bütün bilgi bilimsel bilgi olmak zorunda. Metafizik, ahlak, estetik gibi konularda söyleyeceklerimiz düşüncelerden çok duygularımızı ifade ediyorlar, bunların alanı da felsefe değil sanat, edebiyat, müzik olabilir. Felsefenin yapabileceği tek şey bilimin kullandığı kavramları açıklığa kavuşturmak, temizlemek, bilimcilerin işini kolaylaştırmak. 20. yüzyıl başlarında Viyana okulu ile başlayan bu anlayışın İngilizce konuşulan felsefe dünyasında hâlâ belli bir etkisi var.

Bir de felsefenin geleneksel alanlarını bilimsel yöntemlerle incelediğini iddia eden yeni çalışma alanları var. Bu alanlarda, incelenen konuların başına genellikle “evrimci” ya da “nöro” önkeleri konuluyor: evrimci epistemoloji ya da nöro ahlak gibi. Bu tür çalışmalar sonucunda felsefenin alanı daha da daralıyor gibi gözüküyor. Öyle gözüküyor ki henüz cevap bulamadığımız bazı sorular (bilinç nedir, evrenin sonu var mıdır gibi) hâlâ felsefenin alanı içinde, ama gelecekte bilim daha geliştikçe, bu sorular da bilim tarafından cevaplanacak, yani felsefe zaman içinde yok olacak. Ünlü fizikçi Stephen Hawking *Büyük Tasarım* (2011)

* Bu süreci Simon Critchley’in *Kıta felsefesi* adlı kısa ama özlü kitabı ayrıntılı olarak anlatmaktadır. (Dost Kitabevi, 2007)

kitabının başında felsefenin ölmekte olduğunu öne sürüyor. Bu anlayışa göre, bilim her konuda empirik kanıtlar sunabilirken karşısında sadece akıl yürütmeye dayanan felsefenin fazla bir şansı yok gibi gözüküyor.

Scruton'un bu kitapta yapmaya çalıştığı şey, her şeyin bilimsel açıklamasının bulunabileceğini savunan ve adına 'bilimselcilik' diyebileceğimiz felsefi görüşün karşısında, insan hayatını merkeze alan geleneksel felsefi yaklaşımı savunmak olarak görülebilir. İnsan dünyasının özne, özgürlük, sevgi, sorumluluk gibi kavramlarının bilimsel nedensellikte açıklanamayacağını, bu şekilde açıklamaya çalışmanın insanları nesneleştirmek olduğunu söyler. Bilimi mutlaklaştırmak insan dünyasının anlamlarını silmek demektir. Kendi sözleriyle: "felsefe yaparak insan eylemini bilimin içine sıkıştırdığı nedensellik ilişkileri ağı dışına çıkararız kurtarabiliriz" der. Kitabın ana fikri başında verilmiştir zaten: "Bilimsel doğruluk arayışının yaygın bir yan ürünü insani alanda yanılısamadır ve felsefe, doğruluğu bu beladan kurtarmak için elimizde olan en sağlam silahtır." Bilimsel bilgi bizi bilgeliğe ulaştırmak için yeterli değildir.

Kitaptaki denemeler farklı konularda da olsa hepsini birbirine bağlayan bağ, yukarıdaki ana fikirdir. Bundan kitabın ve yazarın bilim karşıtı olduğu sonucunu çıkarmak haksızlık olur. Söylediği, insan dünyasının kavramlarını açıklamak için bilimin meşru alanının dışında kullanımının, hatalı ve tehlikeli olduğudur. Bu hataya günümüzde sık olarak düşülmektedir ve felsefe bu hatayı düzeltmek için uygulanabilecek bir tür terapi olarak görülebilir.

Scruton'un muhafazakârlığından bahsetmiştim. Görüşleri bir yandan kıta Avrupa felsefesinin fenomenolojik geleneğine yakinken, öte yandan bu geleneğin içinde var olan toplumsal muhalefet ve özgürleşme fikirlerine çok mesafelidir. Toplumların organik bir bütün oluşturduğu ve en uygun değişimlerin toplumun kendi yapısı içinde kalarak yavaşça yapılabileceği yönündeki muhafazakâr düşünceye bağlı olan Scruton, iktidarı ve güç ilişkilerini sorgulayan, itaat mekanizmalarını araştıran Foucault'a derin bir antipati duymaktadır. Genel olarak sol ve post-modern düşünörlere yayılan bu antipati, kitapta da ikincil

bir tema olarak kendini hissettirmektedir. Polemikçi bir üslupla yapılmış olan bu tartışma kanımca kitabın felsefeyi ve insan dünyasını savunmak olan ana amacından bağımsızdır ve yeterince ayrıntılı değildir. Scruton'un sol ve post-modern düşünürler hakkında ayrıntılı görüşleri için *An Intelligent Person's Guide to Modern Culture* (St. Augustines Press, 2000) ve otobiyografisi olan *Gentle Regrets* (Bloomsbury, 2006) kitaplarına bakılabilir.

Giriş

Bu kitap felsefeyi ilginç kılmayı amaçlamaktadır, bu yüzden felsefeyi *benim* için ilginç kılan fikirler üzerinde duracağım. Ortaya çıkan sonuç akademik olarak alışıldık olmasa da; bu kitabı bitiren okurun, felsefenin sadece entelektüel meselelerle değil, aynı zamanda modern hayatla da ilgili olduğu düşüncesine sahip olacağını umuyorum.

Kitabın çeşitli bölümlerinde büyük filozoflara, özellikle de üzerimde en büyük etkiyi bırakmış olan Kant ve Wittgenstein'a referanslar vermiş olsam da amacım felsefenin tarihini ya da durumunu anlatmak değil. Bu kitap, felsefe macerasına dalmaya hazır okura bir tür rehber olmayı amaçlamakta, öte yandan okurun, akıllı bir kişinin zaten sahip olması gereken niteliklerin ötesinde bir önbilgiye sahip olduğunu varsaymamaktadır.

Akıllı kişiler yine de bu kitabın diğer felsefe yayınları ile olan alakasını merak edecekler ve daha geniş çaplı bir düşünce okuluna (yani bir -oloji veya -izm'e) ait olup olmadığını bilmek isteyeceklerdir. Bu da okurda bu kitabı gitgide büyümekte olan okunmayan önemli kitaplar arasında kendine ait bir yere yerleştirip unutmama isteği yaratacaktır. Bu konuda sadece şu kadarını söyleyeyim: Ben, bilimsel eğitimden tatmin olmamış bir üniversite öğrencisi olarak felsefeye yönelmiştim ve o sırada bilimin cevap veremeyeceği derin ve ciddi sorular olabileceğini tahmin ediyordum. Ancak akademik felsefe eğitimim sırasında, vicdanımı isyan ettiren, uydurma bir bilimsel eğilim ile karşılaştım. Sonuçta, *hakiki* felsefenin ne olduğu konusunu aramaya

başladım ki bu arayış beni bir -izm'e değil sonunda aklın ışığının pek çok renkte parladığı bir prizmaya ulaştırdı.

Felsefe, üniversitelerin bilimselleştirdiği tek alan değil. Modern üniversitelerde edebiyat, edebiyat eleştirisine indirgeni; müzik, set teorisi ve Schenker analizi tarafından ele geçirildi; üretken dilbilim ve mimari gibi konular mühendislik tarafından dışlandı. Nasıl kötü para iyi parayı kovarsa, bilim kılığında taslanan bilgiçlik de entelektüel ekonomiden dürüst akıl yürütmeyi kovdu. Greasham yasasının bu entelektüel versiyonu; beşeri bilimlerdeki üniversite hocalarının bilgi ve hayal gücünü, çeşit çeşit bilimsel "araştırma" ile değiş tokuş ettikleri her yerde geçerli hale geldi. Bir felsefecinin mutlaka derin düşünce sahibi olması gerekir ama derin düşünceden sonuçlar, açıklayıcı teoriler, deneysel yöntemler çıkmaz. Derin düşünce, olsa olsa ruhsal disiplindir; ondan çıkacak sonuçlar da kişinin ruhu ile yakından ilgilidir. Akademik felsefeciler yazdıkları makaleleri bilimsel rapor kılığında sunduklarında ve bir teoriye adım adım yaklaşmakta oldukları uydurmacasını beslemeye çalıştıklarında, onların felsefe ile yanlış bir ilişkileri olduğuna emin olabilirsiniz. Bu tür felsefenin sonuçları –dünyamız tamamen bilime teslim edildiği zaman ortaya çıkacak olan sıkıcılıktan doğduğundan olsa gerek– öğrenciler için sıkıcı ve usandırıcı olur. Bu kitabın eğer bir mesajı olacaksa, o mesaj şudur: Bilimsel doğruluğun daimi yan ürünü insani konularda ortaya çıkan yanılısamadır ve felsefe, doğruluğu bu beladan kurtarmak için elimizde olan en sağlam silahtır.

Felsefenin kolay olmasını ummak ve teknik ayrıntılara girmeden felsefe yapılabileceğini düşünmek hata olur. Felsefi sorular normal düşüncenin sınırlarında, kelimeler yetersiz kaldığında ve bilinmeyeni kendi yarattığımız bir söylemle açıklamaya çalıştığımızda ortaya çıkarlar. Tam da bu sebepten ötürü felsefe okurunun, konunun bilinen zorluğundan faydalanarak, incelenmemiş önermeleri, üzerinde çok fazla çalışılarak elde edilmiş sonuçlar gibi göstermeye çalışan sahtekârlara karşı dikkatli olması gerekir. Bu tür bir sahtekâr –Michel Foucault– kitapta karşımıza çıkacak ancak amacım (bu her ne kadar gerekli olsa da) zamanımız için bir *sottiserie* yaratmak değil. Amacım, fel-

sefenin doğruluk hakkındaki doğal ilgimizin uzantısı olduğunu göstermeye çalışan felsefi argümanı inanılır kılmak ve felsefenin modern kafa karışıklığını gidermeye çalışan bir tür terapi olduğunu göstermektir.

Bu kitabı yazmam için beni yüreklendiren Robin Baird-Smith'e ve kitabı mantık ve biçem hatalarından temizlemek için harcadığı çabalarla, beni geride kalan hataların günahından kurtarmış olan David Wiggins'e minnettarım. Ayrıca kitabın ilk okumasını yapan ve hayati düzeltmelerde bulunan iki akıllı kadına, Fiona Ellis ve Sophie Jeffreys'e de minnet borçluyum.

1996 baharı, Malmesbury.

